

NATSUME SŌSEKİ'NİN ESERLERİNDE MODERNLEŞME VE BATI İLE JAPONYA'NIN MUKAYESESİ*

Arş. Gör. Habibe SALĖAR
Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Japon Dili ve Edebiyatı Bölümü
habibesalgar@selcuk.edu.tr
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-4393-9101>

Öz

Bu çalışmada Natsume Sōseki'nin (1867-1916) Meiji Dönemi (1868-1912) Japonya'sında yaşanan sosyo-kültürel alandaki değişimlere olan yaklaşımı ve eserlerinde görülen Batı algısına değinilmiştir. Japonya'nın Batı'yı model olarak önemli değişimlere adım attığı dönemde yaşamış, aydın kişiliğe sahip bir yazar olarak, özellikle kendi psikolojik dünyası içerisinde yaşadığı sıkıntılar ile bu dönemde yaşanan değişimleri eserlerinde yarattığı kahramanlarla analogi kurarak vermiştir. Japonya'da modernleşme, somut alanda birçok yenilik getirirken, bu değişimlerin toplumsal hayat ve bireylerin psikolojik yönüne olan etkileri yazarın en çok ele aldığı konuları oluşturur. Sonuç olarak, Natsume Sōseki'nin Meiji dönemindeki bazı değişimlere ilişkin Japon toplumuna yönelik eleştirel bir yaklaşımı olduğu anlaşılmaktadır. Bu eleştirilerden en önemlisi, Batı'da kendiliğinden ve zamanla gelişen ilerleme faaliyetlerinin Japonya'da hızlı bir değişim hareketi ile gerçekleşmiş olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Natsume Sōseki, Meiji Dönemi, modernleşme, Japon toplumu.

THE CONCEPT OF MODERNIZATION AND COMPARISON OF THE WEST AND JAPAN IN NATSUME SŌSEKI'S WORKS

Abstract

In this study, Natsume Sōseki's (1867-1916) approach regarding the changes in the socio-cultural area of Japan in Meiji Period (1868-1912) and the perception of Western culture in his works have been examined. In the period when Japan experienced important and sharp changes in accordance with the model of the West, Sōseki with an intellectual personality, made an analogy with the troubles which he has faced in his inner world and the protagonists in his works. The education he had received in England was decisive in his evaluation of the relationship between the Western world and Japan. While Japan took many concrete steps in social life thanks to modernization, the psychological effects of it upon individuals were the subjects that the author dealt with the most. As a result, it has appeared that Natsume Sōseki had a critical approach to the Japanese society in terms of some changes that occur in the Meiji period. One of the strong criticisms made by Sōseki is that while modernization took spontaneous and progressive advancement in the West, Japan experienced a rapid change in its culture and ordinary life.

Keywords: Natsume Sōseki, Meiji Period, modernization, Japanese society.

* Bu makale, Prof. Dr. H. Can ERKİN danışmanlığında tamamlanan *Natsume Sōseki'nin Bireyselcilik Algısı ve Eserlerinde Görülen Yalnızlık Algusu* başlıklı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

GİRİŞ*

Japonya'da her dönem imparator tarafından belirlenen isim ile anılmaktadır. Meiji dönemi, dönem adının yansıttığı anlam olarak "Aydınlanma Yönetimi"¹dir. Modernleşme hareketlerinin yaşandığı Meiji Restorasyonu (1868) ile Japon toplumu yeni bir tarihsel sürece girmiştir. Bu dönemle birlikte, Japonya'nın içinde kapalı olarak yaşadığı yaklaşık iki yüz elli yıl süren Edo dönemi (1603–1868) sona erer. Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden getirilen bilim adamları ve akademisyenler ile Japonya'da hayatın her alanında bir değişim ve yenilenme yaşanır. Bu anlamda bu dönemi en iyi anlatan ifadelerden birisi *wakon yōsai* olmalıdır. *Japon Ruhü Batı Tekniği*² olarak tercüme edilen bu ifade, Batı'daki bilim ortamının Japonya'nın geleneksel manevi değerleri ile birleştirilerek ülkenin yeni bir çehre kazandığını anlatmaktadır. Böylelikle Japonlar, sadece yönetim kademesinde değil, hayatın birçok farklı alanında Batı'dan gelen yeniliklere kapılarını açmışlardır. Bu dönemde ülkeye sadece yabancı aydınlar gelmemiş, aynı zamanda seçkin üniversitelerde eğitim alan başarılı Japon öğrenciler de yurtdışına gönderilerek Batı yaşantısını gözlemleme imkânı bulmuşlardır.

Japonya için Batı dünyası, en merak edilen ilerleme ve gelişmelerin yaşandığı ortamı barındırmaktadır. Bu nedenle, öncelikle Batı dünyasını anlamak için çaba gösterilmiştir. Yaşanan değişim ortamı, hayatın her alanına ulaştığından aydın kesim, üniversite öğrencileri, yazarlar da bu değişim hareketlerinden etkilenmiştir. Yaşananlara tanıklık eden yazarlardan biri olan Natsume Sōseki (1867–1916) de dönemin ruhunu eserlerinde yansıtmaya çalışmıştır. Sōseki, Tokyo İmparatorluk Üniversitesinden mezun olduktan sonra (1900–1902) yılları arasında İngiltere'de bulunmuştur.³ İngiltere'den döndükten sonra yazarlık hayatına başlamış, 49 yıllık yaşamına birçok eser sığdırmıştır. Japonya'da Meiji dönemi yazarları arasında ilk akla gelen önemli kalemlerden biri olmuştur.⁴

İngiltere'de aldığı eğitimi Japonya'ya döndükten sonra edebiyat çalışmalarında değerlendirme imkânı bulan Sōseki'ye göre, Japonya'nın Batı'daki gelişmeleri takip etmesinde olumsuz gördüğü ve en çok eleştirdiği nokta, Batı'yı taklide varan biçimde örnek alma tutumudur. Japonya'nın yenileşme hareketlerini tam anlamıyla kavrayıp benimsemeyen uygulamaya koymasını eleştirirken, eserlerinde bu eleştirileri adeta somutlaştırır. Batı dünyası ile Japonya'yı bir arada vererek dönemin sosyal ve siyasal alanda yaşanan önemli gelişmelerini eserlerinin teması olarak kullanır. Aynı zamanda yaşadığı sağlık sorunları, psikolojik travmalar ve aile içinde yaşanan problemleri de yazarın birçok eserinde görmek mümkündür.

* Japonya'nın Meiji dönemi siyaseti konusundaki kıymetli yorumları ve makaleye ilişkin değerlendirmeleri için saygıdeğer hocam Prof. Dr. A. Merthan DÜNDAR'a teşekkürlerimi sunarım.

¹ Japonca ifadesi Meiji (明治) etimolojik anlamı itibarıyla "mei (明) parlak, aydınlık; ji (治) yönetim, idare sistemi" anlamına gelmektedir. Kurulan yeni Meiji Hükümetinde siyasi ve sosyal alanda yapılan reformlarla birlikte feodal sistem yıkılarak Batı'da ileri düzeydeki güçlü toplumlar ile aynı seviyeye ulaşabilecek modern Japon toplumunun oluşturulması hedeflenmiştir. Yaşanan bu değişim ortamı *goishin* (御一新) olarak ifade edilmiş, yeni bir çağın başlangıcı olarak büyük beklentileri de beraberinde getirmiştir. Meiji döneminin ilk yıllarından başlayarak bu dönemde gerçekleştirilen reformlar genel adıyla *Meiji İshin* (明治維新) olarak adlandırılır (Gomi vd. 1998: 319).

² *Japon ruhu Batı tekniği* Batı kaynaklı bir yaklaşım olmasına karşın, Meiji hükümeti Batı modellerinin kullanımını sadece siyasal kurumlar ve örgütsel yöntemlerde kullanmadı. Batıların antlaşmalarda yarattıkları şikâyetler ve küçümseyici tutumlar Japonya'nın eşit olmayan antlaşmaları yeniden gözden geçirmek ve Batı ile eşit oldukları kabulünü alabilmek adına siyasal sistemden fazlasını değiştirmek zorunda kalacaklarını Edo dönemi siyasi iktidarının son dönemlerinde ortaya koymuştur (Tipton 2002: 44).

³ İngiltere'de iki yıl süren öğrencilik döneminde Sōseki, Londra'da bedensel ve psikolojik rahatsızlıklar yaşamış olarak ülkesine döner. İngiltere'de yaşadıklarının etkisi yazarın daha sonrasındaki düşünce sisteminde ve yaşantısında birçok farklı etkisi olmuştur (Morishita 2011: 62).

⁴ Natsume Sōseki'nin yanı sıra Mori Ōgai (1862-1922), bayan yazarlardan biri olan ve özellikle kısa hikâyeleri sevilerek okunan Higuchi Ichiyō (1872-1896), *Ukigumo* (Sürüklenen Bulutlar) adlı eseri ile bilinen Futabatei Shimei (1864-1909) gibi yazarlar bu dönemde önemli eserler veren diğer yazarlar arasındadır. Ayrıca Akutagawa Ryūnosuke (1892-1927) de Meiji Dönemi ve daha sonrasında gelen Taişō Döneminde (1912-1926) yazan önemli kalemlerden biridir.

Sōseki'nin eserlerinin birçoğunda İngiltere yaşantısının izleri görülmesinin yanı sıra Batı ülkelerindeki eğitim, siyaset, hukuk, teknoloji ve bilimsel alandaki yenilikler ülkeye taşınırken, Batılı uluslara duyulan özenti, taklitçilik ve hızlı değişimin rahatsız ediciliği işlenir. Bu nedenle Meiji döneminin toplumsal ve bireysel anlamda değişim ortamını yansıtması bakımından Natsume Sōseki'nin *Sanshīrō*, *Sorekara*, *Kōjin* eserleri önemli veriler sunmaktadır.

1. Meiji Dönemi (1868 - 1912)

Japonya, XIX. yüzyılın ikinci yarısında birçok reform hareketi gerçekleştirmiştir. Meiji döneminin temel özelliğini, bu dönemde uygulamaya geçirilen bu reform hareketleri oluşturmaktadır.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında İngilizler, Amerikalılar ve Ruslar Japonya'nın yabancı gemilere limanlarını açmaları için tekrar tekrar talepte bulunurlar ve Hollanda⁵ bu taleplerin kabul edilmesi konusunda Tokugava (Edo) hükümetine ısrar eder. Fakat Edo hükümeti eski politikasında kararlıdır. Flamanca çalışmalarıyla uğraşan bir grup öğrenci, Japonya'nın dış ülkelere kapılarını açmasını cesaretle savunsalar da insanların büyük bir çoğunluğu izolasyon sistemine alışmışlardır ve ülkelere yabancıların girmesine izin vermek istemezler (Reischauer 1972: 114). Fakat Amerikan hükümeti sonunda Japonya'ya zorla kapılarını açtırma kararı alır. Bu amaçla deniz kuvvetlerinde tuğamiral olan Matthew Calbraht Perry 1853 yılında Japonya'ya gönderilir (Reischauer 1972: 114). Perry, kendisine verilen bu görevi yerine getirmek üzere 8 Haziran 1853 yılında dört savaş gemisi ile Japonya'nın Uraga limanına ulaşır. Edo limanına "kara gemi"lerin geldiğini gören Bakufu hükümetinde⁶ ise bu durum paniğe yol açar (Hane-Perez 2009: 64).

Perry görevini başarıyla tamamlama konusunda kararlı olduğundan, gemilerinin yönünü değiştirmesi teklifini reddederek, Amerikan Başkanı Millard Fillmore'un Shōgun'luğa yazdığı gemi kazası geçirmiş kimselere hoşgörülü davranılması, Amerikan gemilerinin Japon limanlarına kömür ve diğer ihtiyaçları karşılamak üzere girmesi ve iki devlet arasında bir antlaşmanın imzalanmasını talep eden mektubunu sunar ve taleplerini Bakufu hükümetinin kabul etmesi için üç gün süre tanır. Bakufu hükümetinin Perry'nin teklifini kabul etmekten başka şansı olmadığından Uraga limanına girmesine izin verilir. Perry mektubu teslim eder ve ertesi yıl resmi bir yanıt için tekrar geleceğini bildirerek ayrılır (Hane-Perez 2009: 64-65). Ertesi yıl (1854) Amerika ile Japonya arasında Kanagawa Antlaşması imzalanır. Bu antlaşmanın ardından İngiltere, Fransa, Rusya ve Hollanda ile benzer antlaşmalar imzalanır.

1858 yılında Bakufu yönetimince imzalanan eşitsiz antlaşmalar yeni problemler ve ihtiyaçlar doğurur. Bu antlaşmalar ile Japonya vergi alma yetkisinden feragat etmeye ve Batılıların kendi ülkelerinde dokunulmazlıklarını kabul etmeye zorlanır. Batı ile eşit bir konuma gelebilmek adına, ilk dönem Meiji Hükümeti "medenileşmiş" bir ülke olduğunu Batı'ya kanıtlamak zorundadır (Sukehiro 2008: 473).

1870'lerde ve 1880'lerin ilk dönemlerinde, "değişimi benimserken, vatansever bir Japon olmanın önemli olduğu" düşüncesi hâkimdir (Gordon 2003: 111). Bu dönemde, bir yanda Japon toplumunun kendine özgü geleneklerini kaybedeceği korkusu yaşanırken, diğer tarafta eski kurumlara yenilik getirilmesi; Batı'daki siyaset, hukuk ve bilimin ülkeye taşınması gerektiği tartışmaları yaşanır. 1889 yılında Büyük Japonya İmparatorluğu anayasası ilan edilerek imparatorun yemini ile bu anayasada özellikle "Tek kişinin değil çoğunluğun fikri esastır" maddesi eleştiriye maruz kalsa da Büyük Japonya İmparatorluğu anayasasında, imparatorun

⁵ Edo döneminde ülke dış dünyaya kapılarını kapatmasına rağmen, Dejima adasında sadece bir grup Hollandalı ve Çinlinin ticaret amacıyla bulunmasına izin verilmiştir.

⁶ Bakufu (幕府), askeri yönetim kademesinin lideri olan büyük komutanın (daishōgun) ikamet ettiği yeri ve yetki gücünün olduğu kurumu temsil eden isimdir (ed. Nagahara 1999: 933). Japon siyasetinde uzun bir dönem askeri yönetim kademesinin olduğu bu sistem yeni Meiji hükümetinin kurulmasıyla birlikte ortadan kalkmıştır (Gomi 1998: 314-315).

yemininin uygulamaya konulması geniş halk kitleleri tarafından benimsenir. Anayasanın ortaya çıkmasına baēlı olarak imparator yemininin bir geerliliēi kalmadıēı dūşüncesi de olur. Eşitlik üzerine olan anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak ve bunların ne anlama geldiēinin açıklanması sonucunda yapılan her türlü deēişim toplumsal tutumu etkiler (Beasley 2000: 1-2). Meiji Dönemi ile birlikte imparator halkı da siyasetin içine katarak demokratik bir yolda ilerlemenin kapılarını aralamış olur. Bireysel yeteneklerin geliştirilebileceēi bir toplum oluşturarak, Japonya'nın yeni bir çehre kazanması adına uğraş verilirken eski gelenekler ve alışkanlıklar unutulmadan yüksek standartlara uygun davranmak imparator tarafından kabul edilen beş maddelik yasa ile amaçlanan en önemli hedeflerden olur (Suzuki 2002: 2).

Meiji döneminin ortalarından itibaren kültürel tarih içerisinde yaşanan önemli eğilim, Japonların kendilerine özgü kültürel yapılarıyla Batı'dan getirilenlerin birbiriyle karışması hatta bazı durumlarda da birbiriyle çatışmasıdır. Tüm bunlar olurken birçok eski kültürel yapı önemli ölçüde yeniden biçimlenir. Sonraki nesiller bunlara "geleneksel" ve sıklıkla Japonlara ait olarak bakmaya başlar (Gordon 2003: 109). Diēer bir deyişle, bu dönemde yaşanan yenileşme hareketlerinde Japonlar, kültürleri ile uyan yapıları geleneksel yapılarına eklemleyerek, Batı'dan gelen bazı alışkanlıkları kültürlerinin bir parçası olarak kabullenirler. Elbette bu ortam içerisinde Batı'da gelişen felsefi düşüncelerin etkileri de Japonya'ya ulaşır. Japonya'nın uzun dönemler Çin'den aldığı Konfüçyanist düşünce sistemi, Batı'dan tercüme yoluyla aktarılan filozofların düşünceleriyle birleşir.

Goethe'den Darwin'e, Mill ve Rousseau'ya kadar İngilizce ve yabancı dillerden yapılan Batılı roman yazarlarının çevirileri, filozofların ve bilim adamlarının yazdıkları üzerine okuma oranları yükselir. O günlerde Japon edebiyatında da, romantizm ve natüralizm etkileri ile pragmatizm ve gerçeklerden kaçma gibi düşünce tarzları nedeniyle bazı karmaşıklıklar baş gösterir (Henshall 2004: 81). Yaşanan deēişim ortamı Japon aydın kesim arasında da yeni düşünce sisteminin oluşumunu beraberinde getirir. Meiji döneminin en önemli özelliklerinden birini gelenekselciler ile deēişimi destekleyenler arasında yaşanan fikir çatışması ortamı oluşturur.

Yaşanan hızlı deēişimi bir taraftan eleştirirken diēer taraftan İngiltere hayatının etkilerinden kendini koparamayan Natsume Sōseki, eserlerinde gelenekselci ve yeniliēe ilişkin unsurları bir arada kullanırken, Batı'nın etkisi ile Japonya'da yaşanan deēişim ortamını yansıtır. Bu ortam içerisinde deēişime uyum sağlamaya çalışan bireylerin iç dünyasında yaşanan mücadele yazarın birçok eserinin önemli bir parçasını oluşturur. Deēişime ilişkin kişisel görüşleri ile eserlerinde karakterlerin modernleşmeye ilişkin ifadelerinde uyum gözlenir.

2. Natsume Sōseki'nin Modernleşme Anlayışı

Erken Meiji döneminde (1868-1880) Meiji yönetiminin reformları, Batı uygarlığını olağanüstü bir hız ve bazen dengesizliklerle ülkeye ithal etme çabasıdadır (Esenbel 1999: 18). Sōseki'nin Meiji dönemine dair anlayışında da, Batı dünyasıyla yarış içine girebilmek için hızlı bir deēişim yaşanmasının bireyi bunalıma sürüklediēi düşüncesi hâkimdir. Meiji Döneminde, Batı'da yaşanan gelişmeleri yakalamaya çalışmak adına, ülkesinde gerçekleşen deēişim hareketlerinin çok hızlı oluşu sebebiyle gerçekleştirilen reformlar, geleneksel yapı - modern yapı arasında ikilemlerin oluşmasına yol açmaktadır. Japonya'da yaşanan modernleşmeyi Starsse ise şöyle ifade eder:

"Japon popüler kültüründe" ve gündelik yaşantısında modernizmin ve modern güçlerin XX. yüzyıl Japon toplumuna olan dönüşümlü etkileri çoklu ve çeşitlidir. Örneēin, popüler hiciv dergileri, popüler Takarazuka müzikli tiyatrosu, büyük çaptaki mağazalar ve hatta beyzbol gibi yeni yaygınlaşan bir spor türünü bile beraberinde getirmiştir. Ancak, diēer tarafta ise Batı'da olduēu gibi Japonya'da da yaygın bir

⁷ Burada ifade edilen 'popüler kültür' kavramı konusunda Tetsuo, Japonca'da *minshū bunka* ve *taishū bunka* olarak her iki sözcüğün de bu kavramını karşıladığını söyler. Ayrıca *minshū bunka*ifadesi, *taishū bunka*ifadesine göre 'popüler kültür' kavramını semantik açıdan karşılamaktadır. Ancak, bu sözcük o dönem Japonya için *taishū bunka*ifadesinin 'popüler kültür' kavramı için kullanılmasının önünde geçememiştir (1988: 54).

görüş ortaya çıkmıştır. Modernite birçok sosyal ve psikolojik sorunu doğurmuştur. Aile ve toplum ile olan bağların kopması, bedensel ve ahlaki sorunlar ile psikolojik olarak hissedilen yabancılaşıma duygusu bu durumların içindedir” (2012: 7).

Sōseki'ye göre, edebiyat cephesinde de durum aynıdır. Batı edebiyatını taklit etmek ve kendi milletinin edebiyatını küçümsemek yerine kendi kültürel ortamı içerisinde geliştirebilecek eserler ortaya koymanın önemini vurgular. Bu noktada yazar, edebiyat alanında Batı uluslarına benzeme eğilimlerini şu ifadelerle eleştirir:

“Batı tarihinden doğmuş adetler, alışkanlıklar ve hissiyat vardır, fakat bunlar dışında adet, alışkanlık ve hissiyat yoktur denemez. Ayrıca Batılıların kendi tarihlerindeki birçok değişim sonucu bugün ulaştıkları son nokta (kendileri için standart olabile de) mutlak standart değildir. Özellikle mesele edebiyat ise mutlak bir standart olamaz. Birçokları Japon edebiyatını çocuksu buluyor. Utanarak ifade edeyim ki ben de aynı kanıdayım. Ancak, insanın kendi ülkesinin edebiyatının çocuksu olduğunu itiraf etmesi günümüz Batı Edebiyatının standart olduğu anlamına gelmez” (Karatani 2012: 27).

Sōseki, Batı karşısında Japonya'nın zayıf bir ülke olduğunu İngiltere'de bulunduğu iki yıllık süre zarfında oldukça derinden hisseder. 1911 yılında Asahi gazetesinde yayımlanan *Gendai Nihon no Kaika*⁸ (Günümüz Japonya'sında Modernleşme) adlı konuşmasında, Japonya'daki modernleşme kavramının anlamına dair şu ifadelerde bulunur:

...Batıdaki modernleşme (yani genel anlamda modernleşme) iç kaynaklı bir hareketlenme olup, Japonya'nın günümüzdeki modernleşmesi dış kaynaklı bir gelişme hareketidir (1975: 333).

Japonya'da yaşanan modernleşme hareketlerini ülke içinde kendiliğinden başlayan, içten doğan bir hareketlilik olarak görmez. Ona göre Meiji döneminde yaşanan gelişmeler, Japon toplumu tarafından yaratılan ve geliştirilen ilerleme hareketleri olmadığından, Japonya'da yaşanan modernleşmenin Batı'da yaşanan modernleşmeden oldukça farklı bir biçimde tezahür ettiğini savunmak olasıdır. Sōseki, Batı'da yaşanan modernleşmeyi “iç kaynaklı hareketlilik”, Japonya'da yaşanan modernleşmeyi ise “dış kaynaklı hareketlilik” olarak betimlediği için bu ifadelerin daha iyi anlaşılabilmesi için şu açıklamayı yapar:

“burada iç kaynaklı hareketlilik ifadesiyle kastettiğim, kendi içinde doğal olarak gelişme gösteren anlamındadır: bir çiçeğin açmasında, kendi kendine tomurcuğunu yırtarak dışarıya doğru açılmasıdır. Dış kaynaklı hareketlilik ise, dışarıdan baskı yoluyla, başka güçlerin etkisi ile yapılmak zorunda kalınan bir modeli örnek almaktır. Bunu başka bir ifadeyle açıklarsak, Batı'daki modernleşme, bulutların sürüklenmesi, suyun yolunu bularak akması gibi kendiliğinden gelişen bir harekettir” (1975: 333).

Sōseki'ye göre kendiliğinden bir gelişim göstermeyen modernleşme hareketi, dış ülkelerin baskıları neticesinde olmuştur. Yazar, bunun da ülkede bir takım sorunları beraberinde getireceğini düşünür. Batı medeniyetleri uzun yıllar belirli aşamalardan geçerek ilerleme kaydetmişlerdir. Yazara göre Japonya ise Batı'daki gelişmeleri takip etmek zorunda kalmış, dolayısıyla bu durum ülke içinde birçok ikilem yaratmıştır. Yaşanan modernleşme hareketlerinin Batılı ülkelerin zoruyla yaşandığını ve Japonlarda yarattığı ortamı yazar şöyle ifade eder:

“Japonya'nın günümüzdeki modernleşmesini kontrol eden dalgalar, Batı'dan gelen dalgalardır. Bu dalgaları atlatmaya çalışan Japonlar, Batılı olmadıkları için, yeni dalgalar geldikçe bu dalgaların içinde hayatta kalmaya çalışırken kısıtlanmışlık hissi yaşıyorlar. Birakın yeni dalgaları karşılamayı, atlattıkları eski dalgaların cinsini ya da gerçekliğini sorgulayabilecek boş bir anları olmadığı esnada, artık o dalgaları da geride bırakmak zorunda kalıyorlar. Yemek masasının karşısına oturmuş, önüne konulan tabaktaki yemeğin lezzetine vararak bitirmek bir yana, aslında ziyafetin tadını bile anlayamadan, önlerine yeni

⁸ *Kaika* terimi, o dönem Japonya'sı için yenilenmeyi ifade etmekle birlikte temel olarak “aydınlanma düşüncesi” temelinde bir modernleşmeyi ifade etmektedir. Meiji dönemi için kullanılan *kaika* terimi ülkeye aydınlanma sonrası Batı'da yaşanan yenilikleri ve gelişmeleri ülkeye getirme anlamında bir modernleşme iken *kindaika* ifadesi ise günümüzdeki modernleşmeyi ifade eder.

yemeklerin konulmasına benziyor. Böylesi bir modernleşmenin etkilerini yaşayan bir milletin, bir yerlerde eksiklik olduğunu hissetmesi gerekiyor” (1975: 339).

Meiji döneminde yaşanan bu ortamın temel nedeni uzun süre dünyada yaşanan gelişmelerden uzak kalınması ve Batılı ülkelerin Japonya ile imzaladığı eşitsiz anlaşmalardan doğan, diğer ülkeler karşısında geri kalmışlık hissidir. Japonya'nın Batılı ülkeler karşısında gelişmeye açık bir ülke olduğunu kanıtlanması ve Batılı güçler tarafından sömürge hâline getirilme tehlikesinden kurtulmak⁹ adına Batı'daki hukuk, eğitim, bilim ortamını ülkeye hızlı bir şekilde getirerek uygulamaya koymuştur. Natsume Sōseki bu dönemde yaşananlara dair bireysel gözlemlerini birçok eserinde yansıtırken, Japonya'nın Batı karşısındaki durumu ile kendi iç dünyasında yaşadığı sıkıntılar arasında analogi kurar. İngiltere eğitimi, öğretmenlik, akademisyenlik ve yazarlık gibi çeşitli alanlarda faaliyet gösteren bir aydın olarak, yaşadığı dönemin yapısını çözümlenmeye uğraş verir. Bir tarafta hızlı bir toplumsal değişim yaşanırken diğer tarafta kendi kabuğuna çekilen ve içinde bulunduğu topluma yabancılaşan kimlikler ve karakterleri resmederek Japon toplumuna olan Batı etkisini yansıtır. Yazarın *Benim Bireyselciliğim*¹⁰ başlığını taşıyan konuşmasında Japonya'da birey ve topluma yönelik Batı etkisini işler. Batı'ya duyulan bağımlılık derecesine varan özentiden rahatsızlık duyar. Rahatsızlığının asıl nedeni ise, farklı düşünce ve yaşam tarzlarına sahip ülkelerdeki insanların düşüncelerini savunarak kendi fikirlerini ortaya koymaktan çekinmektir. Yazar bunu taklitten öte gitmeyen bir davranış olarak görür. Bu durumu başka insanlar merkezli bir yaşam biçimi olarak ifade eder.

3. Natsume Sōseki'nin Eserlerinde Japonya ve Batı

Meiji döneminde yaşanan değişim ortamı toplum yapısını etkilediği gibi bu değişimin etkisi edebiyat cephesinde de kendini göstermiştir. Meiji döneminin ünlü yazarları Avrupa ülkelerine giderek orada aldıkları eğitimi ve kültürel edinimleri eserlerinin teması yaparlar.

Natsume Sōseki, gerek İngiltere'de aldığı eğitimin ve okuduğu Batılı yazarların eserleri ile gerekse Japonya'da yaşanan sosyo-kültürel değişimin içerisinde Batı kavramının ve modernleşme faaliyetlerinin toplum yapısına olan etkileri üzerinde durur. Japon edebiyatında eski dönemlerden beri varlığını sürdüren deneme (*zuihitsu*) geleneği “ben romanı”nın (*watakushi shōsetsu*) bir türü olarak “duygu(ların anlatıldığı) roman” (*shinkyō shōsetsu*) türünün gelişmesini sağlar (Keene 1995: 16). Bu tür anlatılarda yazar, kendi hayatına ilişkin yaşantılarını not ederek, psikolojik durumunu ve yaşadığı ruhsal sıkıntıları anlatır. Marcus, Natsume Sōseki'nin kişisel anlatılarını, Japonya'nın edebi alandaki Çin'den aldığı geleneksel deneme yazarlığının bir türü olan *zuihitsu* geleneğine (2009: 4) benzetmektedir. *Zuihitsu* geleneği yazarın kendi iç dünyasını anlatmada kullandığı bir yöntem olmasının yanı sıra Japon geleneksel edebi anlayışını da yansıtmaktadır. Bu bağlamda Natsume Sōseki kendisinde oluşan Batı etkisini Japon gelenekleriyle birleştirmiş bir yazar olma özelliği göstermektedir. Ancak, yazar üzerinde sadece Çin'den alınan ve Japonya'da uzun yıllar devam eden bu geleneğin etkisi görülmez, aynı zamanda Batı tarzı roman da eserlerine etki eder. İngiliz yazarlarının¹¹ eserlerini okuyan Sōseki, edebiyatın tanımını yapmak için çok uğraş verir. Edebiyat ile ilgili olarak:

⁹ Japonya'da yaşanan bu tedirginlik Tadao'ya göre, Japonya Tokugava döneminde dış ülkelerden gelebilecek tehlikenin esas sebebi olarak Çin'in İngiltere ile yaşadığı Afyon savaşında (1842) görülür. Tokugava sistemini korumak isteyen taraf ile yönetimin değişmesini isteyen tarafın destekçilerinin ortak kaygısı Afyon savaşını yaşayan Çin'in durumuna düşme korkusudur. Japonya'da çıkacak bir iç savaşta Avrupalı güçlerin Japonya'da yer edinmesine ilişkin yaşanan korkular Meiji Restorasyonu olarak ifade edilen reformların minimum düzeyde kan dökülerek gerçekleşmesinde rol oynar (2009: 11).

¹⁰ *Benim Bireyselciliğim* (*Watashi no Kojinshugi*) Sōseki'nin 1914 yılında (Taishō 3), Gakushūin Üniversitesinde yaptığı konuşmanın yazıya dökülmüş hâli olup, Sōseki'nin 48 yaşında ortaya koyduğu bireyselciliğe ilişkin düşüncelerinden oluşan eserdir (Yukio 2012: 97).

¹¹ Natsume Sōseki, İngiltere'de kaldığı süre zarfında, birçok İngiliz yazarın eserlerini okumuştur. Bu yazarlar arasında, Joseph Addison (1672-1719), Alexander Pope (1688-1744), Jonathan Swift (1667-1745), Daniel Defoe (1660-1731) gibi yazarlar bulunmaktadır.

"Değişen sadece dildir; hangi dilde yazılırsa yazılsın, edebiyat her yerde edebiyattır. Edebiyat, edebiyat olarak kaldığı için her dildeki okuyucu onu kendi anlayışına göre değerlendirir. Zaten olması gereken de budur; insanlar başkalarının icat ettiği kuramlara itibar ederek kendi takdir anlayışlarını terk etmemelidir"(aktaran Kato 2009: 674).

Yukarıdaki ifadeleri ile yazar edebiyata ilişkin tek bir kabulün olamayacağını ifade etmek ister. Bu noktada Japon toplumunun da edebiyat hususunda belirli normlara ya da kuramlara bağlı kalma zorunluluğunun bulunmadığını ortaya koyarak kendisinin de herhangi bir akıma bağlı olmadığını açıklar.

Kato, Natsume Sōseki'nin edebiyat kuramını oluşturma sürecinde İngiliz edebiyatının etkisini şöyle açıklar:

"Bir edebiyat uzmanı olan Sōseki, İngiliz edebiyatı üzerindeki bilgi birikimini kendi edebiyat kuramını biçimlendirmek için kullanmıştır. Edebiyatı tanımlamak ne çağdaş ne geleneksel Japon edebiyatçıları arasında önem verilen bir konuydu. Sōseki böyle bir işe girişmekle Batı edebiyatının onun üzerinde bırakmış olduğu etkinliği bir bakıma göstermiş oluyordu"(2009: 673).

1905 yılında *Teikoku Bungaku* (İmparatorluk Edebiyatı) dergisinde yayımlanan *Rondon Tō* (Londra Kulesi) adlı öyküsünde, Sōseki İngiltere'deyken sadece bir defa gittiği Londra Kulesi'ni anlatır. İngiltere tarihinin ufak bir temsili niteliğinde gördüğü bu kulenin tarihi ile o güne ilişkin bilgiler vererek betimleyici bir anlatı biçimiyle okura sunar. Yazarı XX. yüzyıldan İngiltere'nin eski tarihine götüren bu kuleyi "kanlı kule"¹² olarak tanımlar. Tarihte birçok kimseye mezar olan bu kulenin ürpertici tarihi yazarın gözünde İngiltere'nin geçmişini adeta bir hayalet gibi karşısında canlandırır: "...Londra kulesinin tarihi İngiltere tarihini özetliyor. Geçmişin müphem çizgileri silinirken ortaya çıkan bu ilginç aydınlığı XX. yüzyıla yansıtan Londra Kulesi. Her şeyin tarihe gömüldüğü zamanın akışının tersine, eski çağları günümüze taşıdığına tanıklık ettiğimiz Londra Kulesi" (1927: 60).

İngiltere tarihinin acımasız yüzünü ise "Sola döndüğümde kanlı kulenin kapısından giriyorum. Eskiden isyanlara tanıklık eden çok sayıda insanın ruhları bu kuleye hapsedildi. İnsanların ot misali kıyıldığı, tavuk gibi ezildiği, ölümlerin bedenlerinin kurutulmuş somon misali üst üste yığıldığı yer bu kule" (1927: 62).Önemli ve seçkin isimlerin idam edilişi, tahttan çekilmek zorunda kalışlarının anlatılmasının yanı sıra kuleyi gezerken o dönemin ruhunu hisseden yazar, bu kuleye ilişkin gözlemlerini İngiltere tarihiyle harmanlayarak okura sunar. İngiltere, Meiji döneminde model alınan ülkeler arasında yer alırken, tarihinde yaşananların pek de masum yaşanmışlıklar olmadığını Japon okura göstermek ister.

Sōseki'nin *Bungaku Hyōron* (1909)(*Edebiyat Eleştirileri*) adlı eserinin ikinci bölümünde XVIII. Yüzyıl İngiltere'sini canlı bir şekilde betimler. Sadece ülkedeki felsefe, siyaset ve güzel sanatları anlatmakla kalmaz aynı zamanda Londra'nın insanlarını, kafelerini, yazarlarını ve taşradaki yaşam koşullarını anlatır (Kato 2009: 674) *Michikusa* adlı eserinde "uzak ülke" (2003: 5) olarak bahsettiği yer yine İngiltere'dir. Burada "uzak ülke" ifadesi Japonya'nın hem "coğrafi" hem de "kültürel" bağlamda uzak oluşunun bir temsili niteliğindedir.

Yazarın Batı'ya dair izlenimlerinin yanı sıra Japonya'da gözlemediği Batı etkisi de birçok eserine konu olmuştur.¹³ Tokyo'da yaşanan Batılılaşma hareketlerini okura sunduğu önemli eserlerinden biri *Sanshirō*'dur.¹⁴ Başat kahraman ile aynı adı taşıyan *Sanshirō* adlı eser, başat kahramanın Tokyo'da üniversite eğitimi sırasında gözlemediği eğitim ortamı ve yaşanan fiziksel

¹² Yazar, İngiltere tarihinin ölümlerle de idamlarla dolu olan bu kulesinde yaşananları resmetmek üzere "kanlı kule" ifadesini kullanır. Sōseki'ye göre İngiltere, bir bakıma alışması ve yaşaması güç bir yerdir. Tarihi ise korku dolu yaşanmışlıkları barındırır.

¹³ Bu makalede Natsume Sōseki'nin *Sanshirō*, *Sorekara* ve *Kōjin* adlı eserleri temelinde Batı ile Japonya'nın mukayesesi incelenmiştir. Yazarın bu eserleri dışında *Kokoro*, *Meian* gibi eserlerindeki Batı ile ilgili değerlendirmeler konusunda yapılan diğer bazı çalışmalar için bk. (Jameson 1991; Auestad 1993; Fukuchi 1993).

¹⁴ *Sanshirō* adlı eser, 1908 yılında Tokyo ve Osaka Asahi gazetelerinde yayımlanmıştır.

değişimin tasvirleri ile doludur. Kırsal kesimde yetişmiş bir birey olarak Sanshirō, Meiji döneminin düşünce yapısına dair fikirleri henüz oluşmamış, değişimin en çok hissedildiği yer olan Tokyo'ya ilk defa gitmiştir. Tokyo'da yaşanan değişim ortamı romanda oldukça net bir biçimde hissedilir.

Sanshirō'nun Tokyo'ya doğru tren yolculuğu yaptığı sırada yaşlı bir adamla olan diyalogunda Japonya'ya ilişkin eleştiriler vardır. Japonya'nın simgelerinden biri olan Fuji Dağı Japonya'daki en ünlü ve en güzel turistik mekân olarak resmedilirken, Japonlar tarafından yapılmadığı belirtilir. Yaşlı adamın bu ifadesinde yabancıların gözünden yansıtılan Japonya imgesi gözlemlenir. Nitekim Batılı ülkeler arasında yer alma çabasında olan Japonya, Çin- Japon (1894-95) savaşından galip çıkmış, ardından da Rus-Japon (1904-05) savaşının galibiyeti ile Batılı ülkelere Asya'da güçlenen bir ülke olduğunu göstermiştir. Yaşlı adam ise Japonya'nın sembollerinden biri olan Fuji Dağı'nı işaret ederek onun dışında ülkede övünülecek bir özelliğin olmadığını ifade eder:

...Tokyo'ya ilk defa gidiyorsan, henüz Fuji dağına görmemiş olmalısın. Şu sıralar gezilebilir, gidip görmelisin. Japonya'nın en ünlü turistik yeridir. Oradan başka övünülecek hiçbir şey yok zaten. Ancak, Fuji dağı da eskiden beri var olan doğal bir yapı olduğu için yapacak bir şey yok. Yani bizim ortaya çıkardığımız bir eser değil (1975:21).

Sanshirō bu sözleri eden bir kişinin Japon olabileceğinden kuşku duyar. Çünkü Japonya, Japon-Rus (1904-05) savaşından yeni çıkmış, onun zaferini kutlayan bir ülkedir. Bu duruma rağmen ülkesini eleştiren bir Japon ile karşılaşmak onu şaşırtır. Japonya'ya yapılan eleştiriler karşısında ülkedeki gelişmeleri savunmak ister. Meiji dönemi düşünce yapısının eleştirilecek yönlerini bilmeyen kırsal kesimde yetişmiş biri olan Sanshirō Japonya'daki değişimlerin içine henüz girmemiştir. Burada, Meiji dönemindeki değişim ortamını "yaşlı adam-geç öğrenci" metaforu olarak düşünmek uygun olabilir. Yaşlı adam Japonya'nın geride kalan eski, gelenekselci biçimini yansıtırken aynı zamanda Batılı toplumların Japonya ile ilgili düşüncelerini temsil eder niteliktedir. Yaşlı adamın Japonya'ya olan bakışı, yabancıların Japonya'ya olan bakışının içselleştirilmiş biçimini yansıtır. Burada Fuji Dağı ile yabancıların Japonlara olan bakışı açısı arasında bir ilişki vardır. Nitekim yaşlı adam, Japonya'nın Batı karşısında hâlâ geride kaldığı düşüncesinde iken, ülkenin yeni gelişmelere adım atışı genç öğrenci olan Sanshirō'ya göre yeniliği ve gelişmeyi temsil eden Japonya'nın yenilikçi yüzünün temsili gibidir.

Japonya'daki eski düzenin üzerine yeni düzen oturtulmaya çalışılmaktadır. Bu durum ise iki farklı kültür ortamının oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Yapılmaya çalışılan, yenileşmeden çok farklılık oluşturma çabası gibi görünür. Japon toplumunun yaşanan bu durumu sıradan bir olay olarak görüp kanıksaması toplumun olumsuz yönü olarak tasvir edilirken bir taraftan da Japonya'nın diğer ulusları taklit edişine yapılan üstü kapalı bir eleştiri söz konusudur:

...Aslında Tokyo'nun sembolü diye söylenenin gravür hatası olduğunu ifade ettiğini anladım. Hocanın açıklamasına göre, bu kadar eski fener kulelerinin hala duruyor olmalarının yanında, modern toplumun yeni stili olan kırmızı tuğlalı binalar yapılıyordu. İkisine yan yana bakınca gerçekten aptalca görüyordu. Ancak, buna kimse dikkat etmiyor, normal karşılıyordu. İşte bu Japon toplumunu temsil ediyor diyor (1975: 78).

Antagonist Hirota tarafından yapılan eleştirilerde ise, açık bir dille yaşanan değişimlerin mantıksızlığına vurgu yapılır. Hirota, bazı yönlerden yazarın bizzat kendi hayatını yansıtan bir karakter izlenimi vermektedir. Kendi evindeki kirliliği görmeyip dışarıya yüzünü çevirmiş, içeride var olan aksaklıkları görmezden gelmiştir. İçindeki olumsuzluklara son derece sıradan olaylar olarak yaklaşırken, yanı başındaki aksaklıklara hemen sinirlenen, kendi içinde çelişkilerle dolu bir bireydir. Lisede İngilizce dersleri vermektedir ancak, kendine ait bir takım felsefi düşünceleri vardır. Başka alanlara meraklıdır ama yetersizdir. Felsefe bilimi ile de ilgilenmektedir. Zaman zaman yazdığı bir takım tezler olsa da toplumda pek yankı uyandırmamaktadır.

Sanshirō'nun bağlı olduğu üniversitede yaşanan gelişmeler üzerine yapılan sohbet toplantısında daha önce defalarca tekrarlanan siyasal özgürlük, ifade özgürlüğü gibi kavramlardan

da söz edilir. Üniversite gençlerinin düşüncelerini ifade etme konusunda özgürleşmesi gerektiğine vurgu yapılır. Batı'dan Japonya'ya taşınan yeniliklerin uygulamaya geçirilmeden önce araştırılması gerektiğine ayrıca vurgu yapılır. Özellikle edebiyat konusundaki ifadelerde yazarın edebiyat anlayışı ile paralellikler görülür. Toplantıda geçen aşağıdaki ifadelerde, Meiji Dönemi'nin düşünce yapısının temelleri ile edebiyatın nasıl bir seyir izlemesi gerektiği ve bu dönemde yaşanan Avrupa baskısının insanlar üzerindeki etkileri şöyle anlatılmaktadır:

Bizler, eski Japonya'nın baskılarına dayanamayan gençleriz. Aynı zamanda Avrupa'nın baskılarına da dayanamayan gençler olduğumuzu halkımıza ilan etmemiz gereken şartlar altında bulunuyoruz. Avrupa baskısı, halk üzerinde de edebiyat üzerinde de biz yeni nesil gençlerine göre eski Japonya baskısı ile aynı derecede ıstırap vericidir. Bizler Avrupa edebiyatını araştırıyoruz. Ancak bu sadece bir araştırmadır. Edebiyat alanında uzlaşya varmada temelde farklılıklar vardır. Bizler Avrupa edebiyatına hapsolmek için onu araştırıyor değiliz. Ona hapsolmuş kalplerimizi ondan kurtarmak için, bu araştırmaları yapıyoruz. Bu vesile ile edebiyat, her türlü baskının altında zorlamanın da öğrenildiği, daha fazlasını yapmak zorunda olma özgüveni ve kararlılığını barındırır. Bizler bu özgüven ve kararlılığa sahip olma noktasında sıradan insanlardan ayrılıyor. Edebiyat, teknoloji değildir. Masa başı işi de değildir. Oldukça fazla insanın radikalliğine dokunan, toplumu harekete geçiren bir tahrik gücüdür. Bizler bu amaç ile edebiyatı araştırıyoruz. Bu nedenle yükselen özgüven ve kararlılığa sahibiz. Bu amaçla toplandığımız bu gecede hepimiz üzerinde önemli etkileri olacak görüş ve fikirleri sunuyoruz. Toplumumuzdaki şiddetli hareketlilik devam etmektedir. Toplumumuzun bir ürünü olan edebiyatta da hareketlilik devam etmektedir. Hareketliliğin ivmesine kapılarak, kendi düşüncelerimiz doğrultusunda edebiyata yol çizmek amacıyla en küçük yapı olan birey ile birleşen kendi kaderimizi tam donanımlı şekilde geliştirip genişletmek zorundayız (Sōseki 1975: 157).

Meiji döneminde, yabancı ülkelerden uzmanlar getirilerek ülkede eğitim vermeleri istenmiştir. Bu durum, Japonların herhangi bir alanda gelişme gösterebilmek adına yaptıkları bir ön adımdır. Ancak, bu durum edebiyat çevresine de yansımış olacak ki, Sōseki bu durumdan duyduğu rahatsızlığı Batı'ya ilişkin düşüncelerinde olduğu gibi eserlerinde de açıkça resmetmiştir. Ülkede yabancıların kendi edebiyatlarını öğretmeleri Japonlar için anlaşılma güçlüğü yaratır. Bir ülkenin kültürünü ve edebiyatını öğrenebilmek için yabancı ülkeye devlet bursu ile gönderilen Sōseki için de durum eşdeğerdir.

Yazarın *Sanshirō-Sorekara-Mon* üçlemesinin ikinci eseri olan *Sorekara*¹⁵ adlı eserinde, başat kahraman Daisuke işsiz biri olarak betimlenir. Babasının verdiği para ile geçimini sürdürmektedir. Ancak, arkadaşı Hiraoka ile olan konuşmalarında herhangi bir işte çalışmama nedenlerini açıklar. Japonya'nın Batı karşısındaki acizliğinden yakınır. Çalışmasının ülke adına bir getirisi olmayacağını, Japonya'nın ayakta durabilmesi için Batılı ülkelerin desteğini almak zorunda olduğundan yakınır. Borç içine saplanan bir ülkenin kolay kolay ayağa kalkamayacağını, gelişmiş ülkelerle aynı kulvarda olmanın o dönem Japonyası için bir hayalin ötesine geçemeyeceğini belirtir. Daisuke'nin Meiji dönemine yönelik eleştirileri şöyledir:

Niçin çalışmıyorsun diye soruyorsan bu benim suçum değil. Aslında ortam kötü. Daha da abartarak söylersem Japonya ile Batı'nın ilişkisi faydasız olduğu için çalışmıyorum. Birincisi Japonya kadar borç yapıp, fakirlikten titreyen bir ülke daha yok. Bu borçları ne zaman geri ödeyebileceğimizi düşünüyorsun? Yabancıların tahvili kadarını geri ödeyebiliriz. Ama mesele sadece borç da değil. Japonya Batı'dan borç almazsa hiçbir şekilde ayakta durabilecek bir ülke değil. Ayrıca, gelişmiş Batı ülkelerini taklit ediyor. Ve zorla da olsa birinci sınıf ülkelerle arasını iyi tutmaya çalışıyor. Bu nedenle her tarafa yönelirken derinlemesine ilerlemeden, sadece birinci sınıf ülkelerin seviyesine ulaşmaya çalışıyor. Bu çabanın,

¹⁵ Yazarın 1909 yılı (Meiji 42) 27 Haziran tarihinden 14 Ekim tarihine kadar Tokyo Asahi ve Osaka Asahi gazetelerinde aynı anda seri hâlinde yayımlanmış eseridir. Makalede yazarın eserlerinin toplandığı SŌSEKI, Natsume (1975). "Sorekara" *Sōseki Zenshū- Sanshirō-Sorekara- Mon* (4. Cilt). Tokyo: Iwanami Shoten kaynak olarak kullanılmıştır.

zorlama ile olması daha da trajik. İnek ile yarış içine giren kurbağa misali bir süre sonra patlayacak (1975: 402-403).

Eserde Meiji döneminde yaşanan değişim ortamının birey üzerindeki etkileri ise şöyle resmedilir:

Bunların birey olarak hepimizin üzerindeki etkisine bir bak. Böylesi Batı baskısı gören bir milletin, beyninde de düşünmeye fırsatı olmadığı için, mantıklı işler de yapılamıyor. Son derece bölük pörçük bir eğitimin baş döndürücü derecede uygulanışından sinir hastalıklarına yakalanıyoruz. Çünkü konuşmaya kalktığımızda aptal olduğumuz söyleniyor. Bizim meselelerimiz ve günümüzde olan meseleler dışında hiçbir şey düşünmüyoruz. Düşünemeyecek derecede yoruluyoruz ve bunun için yapabileceğimiz hiçbir şey yok. Ruhsal sıkıntı, bedensel çöküş ile mutsuzluk birleşiyor. Bu da yetmezmiş gibi ahlak yolundan sapma da beraberinde geliyor. Japonya'nın ne tarafına gözünü çevirip baksan dört bir yanda parlaklık yok mu? Bu tam anlamıyla bir karanlık aslında. Tüm bunların içerisinde tek başına ayakta duran ben, ne bir şey yapabiliyorum ne de bir şey söyleyebiliyorum (1975: 403).

Meiji döneminin son yılı ve Taişō döneminin ilk yılı olan 1912 yılı Aralık ayından itibaren Asahi gazetesinde yayımlanmaya başlayan *Kōjin* (1927: 414) adlı bir diğer eserinde ise başat kahraman Ichirō, hayatın akışında sürüklenirken kendi görev ve sorumluluklarının bilincinde, bu sorumluluklarını yerine getirmeye çabalayan bir birey olma mücadelesi verir. Ancak, içinde yaşadığı dönem ondan çok daha fazlasını beklemektedir. Buna bağlı olarak Ichirō, bir yanda dinmek bilmez bir çaba ile gayret gösterirken bir tarafta hiçbir işe yaramadığını düşünen zavallı bir insan konumuna itilir. Üniversitede öğretim elemanı olan Ichirō, bilimin gelişmesini yakinen takip etmesi beklenen bir meslek grubunun içinde yer almaktadır. Bunun hakkını vermek isterken de yaşadığı ruhsal ve ailevi problemlerin yanı sıra toplumsal baskı ve hızla ilerleyen yaşamın akışı içerisinde sürüklenirken çaresiz olduğunu hissetmektedir. İnsanların yaşadığı huzursuzluk ise durmadan zamanın ve ilerlemenin akışına uymak zorunda bırakılmaktır. Yazarın yarattığı Ichirō adlı kahramanın Sōseki'nin bir dönem akademisyenlik yapması ve çalışma hayatında yaşadığı sıkıntılar ile birebir benzerlik gösterdiği dikkat çekmektedir.¹⁶

"...İnsanların huzursuzluğu bilimin gelişmesinden geliyor. Durmak nedir bilmeyen teknik, bizlerin durmasına da izin vermiyor. Yürümekten el arabalarına, el arabalarından atlı arabalara, atlı arabalardan trenlere, trenlerden otomobillere, otomobillerden havada ve denizde gidebilen zeplinlere ve daha sonra da uçaklar derken ne kadar ilerlesek de sonu gelmeyecek. Bunun bizi nereye kadar sürükleyeceğini bilmiyorum. Bu gerçekten korkunç..." (2003: 343)

Natsume Sōseki'nin Batı'daki eğitimi sonrasında Japonya'da yaşananları yansıttığı eserlerinde, bireylerin birçoğu eğitilmiş karakterler olarak resmedilir. Bu karakterlerin, Meiji reformlarına uyum sağlamaya çaba gösterirken mücadelelerinde yorgun düştükleri, gayretlerinin fark edilmeyişi, yetersiz kalışı ve beraberinde getirdiği hayal kırıklığı, içe kapalı tasvir edilir.

SONUÇ

Bu çalışmada Meiji dönemi Japon toplumunda yaşanan modernleşme hareketleri ile Batı'dan bilim, siyaset, kültür, sanat gibi çeşitli alanlarda getirilen yeniliklerin toplum ve bireye olan etkileri Natsume Sōseki'nin düşünceleri ve eserleri temelinde değerlendirilmiştir. Bu değişim ortamı içerisinde halk, ülkesine getirilen yenilikleri *benimseme çabası* verirken diğer tarafta yeniliklere *yabancı olma* hâli içerisindeydi. Natsume Sōseki, eserlerinde okura bu ortamı, somut gerçeklikleri toplumun çekirdeğini oluşturan bireyin iç dünyasında yarattığı *arayış, mücadele* yer yer modernleşme çabalarında verilen mücadelede *yenik düşme* hisleri ile modernleşmeye olan yaklaşımını birleştirerek sunar. Bu bağlamda Natsume Sōseki'nin eserleri Meiji döneminde

¹⁶ Yazarın yaşadığı ailevi ve ruhsal problemler Matsuoka Yuzuru'nun *Sōseki no Omoide* (2011) adlı çalışmasında Natsume Sōseki'nin eşi Nakane Kyoko tarafından anlatılır.

yaşanan toplumsal değişim ortamını yansıtan, bu değişimleri yansıtırken de bireylerin iç dünyasındaki etkilerini resmeden önemli eserlerdir.

Ülkede gelişmekte olan modern Japon edebiyatı ve Japon toplumunda bireyselcilik üzerine fikirlerinde olduğu gibi Meiji döneminde oluşan Batı kültürünün etkisiyle geleneklerinden kopmayan Japon toplumunda da Natsume Sōseki kendisinde oluşan Batı etkisini Japon gelenekleriyle birleştirmiş bir yazar olma özelliği gösterir. Bir tarafta Japonya'nın uzun dönem Çin medeniyetinin etkisi ile iç dünyasına dönük eserler kaleme alırken, diğer tarafta üniversitede İngiliz dili ve edebiyatı eğitiminin ardından gittiği İngiltere'de İngiliz yazarların romanlarını okuyan, Batı tarihini inceleyen ve eserlerinde de Batı'ya ilişkin unsurlara yer vermeyi ihmal etmeyen bir yazar olma özelliği gösterir. Bu nedenle Japonya'nın gerek Çin gerek Batı medeniyetlerinin etkisi altında kaldığı süreçlerdeki gibi Natsume Sōseki de etkisi altında kaldığı psikolojik, kültürel ve sosyal alanda yaşadıklarına ilişkin birçok eseri ülkesine kazandırmayı başarır.

Yazar, Japonya'da kurulmaya çalışılan yeni düzenin bir "dış kaynaklı hareketlilik" olduğunu savunur. Burada "dış kaynaklı hareketlilik", "iç kaynaklı hareketlilik" kavramının zıt anlamını temsil etmektedir. Yazara göre burada ifade edilen "dış kaynaklı hareketlilik" kendiliğinden oluşum sürecindeki bir hareketlilik değil, dışarıdan gelen bir etkinin sonucunda oluşan bir eylemi temsil eder. Batı ile Japonya'da yaşanan modernleşme, bu iki zıt yapılaşmayı yansıtır niteliktedir. Batı kendiliğinden yarattığı, bir diğer ifadeyle kendi içerisinde doğal olarak gelişme gösteren "iç kaynaklı hareketlilik" sonucu ortaya çıkardığı modernleşmeyi, Japonya Batı etkisiyle "dış kaynaklı hareketlilik" sonucu ülkesine taşımıştır. Burada ifade edilen Batılı ülkelerin Japonya'yı medeni bir ülke olmaya mecbur kılmaları sonucunda gerçekleşen modernleşmeyi bir "dış kaynaklı hareketlilik" olarak ifade etmektedir.

Natsume Sōseki'nin romanları vasıtasıyla Meiji dönemindeki değişim ortamı ile eserleri arasındaki bazı ortaklıklardan anlamış olduğumuz gibi yazar Japonya'da yaşanan modernleşmeye karşı değildir. Ancak, ülkede modernleşmek için gerçekleştirilen uygulamalarda hatalar olduğunu düşünmektedir. Bu ortaklık, yazarın döneme ilişkin eleştirileri ile eserlerindeki başat kahraman ya da arketiplerin eleştirilerinde gözlemlenebilmektedir. Eski geleneksel yapıların yanında Batı kültürüne ilişkin öğelerin ülkeye girişinin doğurduğu ikilem bireylerin iş, aile, eğitim gibi alanlarda da bu etkileri yaşamalarına sebep olmaktadır.

SUMMARY

In this study, the influences of modernization movements in Meiji Period (1868 – 1912) is evaluated on the basis of Natsume Sōseki's thoughts and works. The main characteristic of the Meiji period was the reform movements that were put into practice. There were many improvement supplied in various fields such as science, politics, culture and art from the West. While Japanese people gave effort to adopt the mentioned changes, they also suffered being *foreign* to these changes.

Natsume Sōseki conveys this environment with the descriptions of individual pursuit of happiness, struggle, and the feelings of succumbing and created the inner world of the individual which constitutes concrete realities in the core of society. Living in England for two years made some changes and progress about the idea of modernization in his thoughts. The influence of English writers as well as the British experience was indisputable in the background of the author's literary understanding.

He asserted that there were not certain norms of literature and he clarified that he did not depend on any current literary. Japan's negative and most criticized attitude was pursuing and imitating Western in Japan. He criticized Japanese society for making reform movements rapidly but not perceiving them thoroughly and putting them into practice seriously.

There can be seen striking paradigms between history and literature relation in some of his works. He used this relation via protagonists or antagonists rhetoric especially criticizing the rapid modernization activities in Japan. There was a dilemma of being “pure Japanese” or becoming a “modernized Japanese” and this situation created a new anxiety in Japanese society. Japan had to modify its traditional customs and needed Western technical knowledge to demonstrate a “modernized Japanese society” to the world. According to writer it was an oppressive effect of Western powers to Japan and its intangible effects on individuals’ inner world would cause Japan undesirable results. *Kojin*, *Sanshirō*, *Sorekara* exemplifies a common plot in fictional representation of modernization’s effects in individuals’ inner world and their dilemma of cultural ambivalence. Natsume Sōseki also approached the dilemma of the modernized subject and conventional subject in Japanese culture through the lens of characters in his works.

KAYNAKÇA

- AUESTAD, Reiko Abe (1993). "The Critical Reception of Sōseki's Kōjin and Meian in Japan and the West". *The Journal of the Association of Teachers of Japanese* 27 (2): 229-257.
- BEASLEY, W.G. (2000). *The Meiji Restoration*. California: Stanford University Press.
- FUKUCHI, Isamu (1993). "Kokoro and the Spirit of Meiji". *Monumenta Nipponica*. 48 (4): 469-488.
- GOMI, Fumihiko vd. (ed.) (1998). *Nihonshi Kenkyū*. Tokyo: Yamakava Shuppansha.
- GORDON, Andrew (2003). *Modern History of Japan: From Tokugawa Times to Present*. New York: Oxford University Press.
- HANE, Mikiso-PEREZ, Louis (2009). *Modern Japan: A Historical Survey*. Philadelphia: Westview Press.
- HASHIKAWA, Toshiki (2011). "Sōseki no Sanshirō: Inochi no Ne ga Yuragu Toki". *Kyōritsu Kokusai Kenkyū* (28): 21-36.
- HENSHALL, Kenneth G. (2004). *A History of Modern Japan*. New York: Palgrave Macmillan Pub.
- HIRAKAWA, Sukehiro, (2008). "The Japanization of Western Thought and Institutions". *The Cambridge History of Japan 5. Kitap*. ed. Morious B. Jansen. Cambridge: Cambridge University Press. 432-498.
- JAMESON, Fredric (1991). "Sōseki and Western Modernism". *Japan in the World*. 18 (3): 123-141
- KARATANI, Kojin (2011). *Derinliğin Keşfi: Modern Japon Edebiyatının Kökenleri*. İstanbul: Metis Yay.
- KATO, Şuiçi (2009). *Japon Edebiyatı Tarihi*. çev. Oğuz Baykara. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay.
- KEENE, Donald (1995). *Nihon Bungaku no Rekishi*. çev. Tokuoka Takao. Tokyo: Chūō Kōron sha.
- KOGAWA, Tetsuo (1988). "New Trends Japanese Populer Culture" *The Japanese Trajectory: Modernization and Beyond*. ed. Gavan McCormack, - Yoshio Sugimoto. Cambridge: Cambridge University Press. 54-66.
- MARCUS, Marvin (2009). *Reflections in A Glass Door: Memory And Melancholy in The Personal Writings of Natsume Soseki*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- MATSUOKA, Yuzuru (2011). *Sōseki no Omoide*. Tokyo: Bunshun.
- MIYOSHI, Yukio (2012). *Sōseki Bunmei Ronshū*. Tokyo: Iwanami Shoten.
- MORISHITA, Yasumitsu (2011). "Natsume Sōseki no Byōreki to Seikatsu (1)". *Hiroshima Bunka Gakuen Daigaku* (2): 56-63.
- NAGAHARA, Keiji (1999). *Nihonshi Jiten*. Tokyo: Iwanami Shoten.
- REISCHAUER, Edwin (1972). *Japan: The Story of a Nation*. Tokyo: Tuttle Pub.
- SŌSEKI, Natsume (1927). *Gendai Nihon Bungaku Zenshū: Natsume Sōseki 19. Cilt*. Tokyo: Shūei Sha.
- SŌSEKI, Natsume (1975). "Watashi no Kojinshugi" *Sōseki Zenshū-Hyakuron Sōhen*. (11. Cilt). Tokyo: Iwanami Shoten.
- SŌSEKI, Natsume (1975). "Gendai Nihon no Kaika" *Sōseki Zenshū Hyōron Zappen Bungeiron* (11. Cilt). Tokyo: Iwanami Shoten.
- SŌSEKI, Natsume (1975). "Sanshirō" *Sōseki Zenshū; Sanshirō-Sorekara-Mon* (4. Cilt).Tokyo: Iwanami Shoten.
- SŌSEKI, Natsume (1975). "Sorekara" *Sōseki Zenshū- Sanshirō-Sorekara- Mon* (4. Cilt).Tokyo: Iwanami Shoten.
- SŌSEKI, Natsume (2003). *Michikusa*. Tokyo: Shinchō Bunko
- SŌSEKI, Natsume (2003). *Kojin*.Tokyo: Shinchō Bunko.
- STARRS, Roy (2012). *Rethinking Japanese Modernism*. Boston: Global Oriental.
- SUZUKI, Jun (2002). *Ishin no Kōsō to Tenkai*. Tokyo: Kōdansha.
- TADAO, Yoshida (2009). *Manshū imin no Kiseki*. Tokyo: Ningen Kagakusha.

- TIPTON, Elise (2002). *Modern Japan: A Social and Political History*. London: Routledge Pub.
- TYUDA, Makiko (1996). "Natsume Sōseki ni Okeru Jiko Chiyu, Jiko Genjitsu no Katei: Sōzō ni Okeru Josei to no Kakawari wo Chūshin ni" *Osaka Kiyōiku Daigaku Shōgaiji Kyōiku Kenkyū Kiyō* (19): 71-85.
- VATANSEVER, Habibe (2013). *Natsume Sōseki'nin Bireyselcilik Anlayışı ve Eserlerinde Görülen Yalnızlık Olgusu*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Ü.